

Рецензия

**за научната и преподавателската дейност
на доцент доктор Иван Василев Христов,
участник в конкурса за професор по
„Религия и теология (християнска философия –
дискурсът за енергиите през 14 в.)**

На обявения конкурс за професор по религия и теология с уточнението „християнска философия” се явява като единствен кандидат доц. д-р Иван Христов. Второто уточнение, „дискурсът за енергиите през 14 в.” изглежда на пръв поглед прекалено стесняващо профила. В действителност въпросът за божествените енергии е възловата точка, която определя своеобразието на православната християнска философия, онази изходна хипотеза, от която се разгръща интелектуалната традиция на европейския Изток и която лежи в основата на специфични екзистенциални умонагласи и практики в православния свят. Впрочем през последните двадесетина години у нас бяха извършени сериозни изследвания върху проблема (от Георги Каприев, Калин Янакиев, Олег Георгиев, Невена Димитрова, Смилен Марков и др.), даващи основание на западните ни колеги да заговорят за „българска школа по философска медиевистика”. Доцент Христов е един от най-продуктивните членове на тази неформална „школа”.

Философското си образование Иван Христов получава в Петербургския държавен университет (1981-1986; след едногодишно пребиваване в първи курс на специалност „философия” в Софийския университет, когато имах удоволствието да съм негов преподавател), където по-късно (1991) защитава и докторска дисертация върху традицията на византийския „Шестоднев”. От 1994 до 1999 г. е научен сътрудник в Института по философия при БАН, а от 1999 г. преподава антична и средновековна философия последователно в Югозападния университет в Благоевград, в Търновския и в Пловдивския университети. През различни семестри той е чел специализирани курсове във Философския факултет и в специалност Класическа филология на Софийския университет, а също в Централноевропейския университет в Будапеща. В автобиографичната справка е пропуснато да се отбележи, че той беше деен участник в магистърската програма „Средновековна философия и култура” на катедрата по История на философията в СУ. Ръководи или членува в близо двадесет научни

проекта у нас и в чужбина. Членува в няколко международни и български научни дружества. Член е на редколегиите на три международни научни списания. Под негово ръководство са придобили докторска степен петима млади изследователи, а понястоящем ръководи още четири докторантски проекта.

Списъкът на научните публикации обхваща 11 книги, две от които авторски, а останалите преводни (с авторски въведения и обширни и задълбочени коментари) и 60 статии, от които 20 публикувани в международни списания на английски и руски език. В конкурса Иван Христов участва с една монография, 18 статии и студии и три публикации на електронни носители и в интернет.

Ще започна от последните. Става дума за наистина колосални и уникални в световен мащаб издания: Средновековен гръцко-български речник в рамките на проекта e-medievalia, Църковнославянско-гръцка честотна таблица на основата на славянския превод от 14-ти век на Ареопагитския корпус и Каталог на църковнославянските флектирани форми в същия превод. Тези електронни издания са изключително ценни, трудни за осъществяване и изискващи не само упорит труд, но и висока степен на компетентност в областта на електронните средства, далеч надхвърляща познанията относно работата с компютър на обикновения изследовател. Такава компетентност д-р Христов несъмнено притежава, което заедно с всичко останало му позволява пълноценно да използва новите технологии в преподавателската си дейност.

Представените статии са концентрирани в три тематични кръга. Първият е посветен на формирането на философския език в славянския езиков ареал. Освен принципно важната от методологическа гледна точка статия „Лексикална морфология и синтактично формиране на философските термини в превода на Ареопагитския корпус от стареца Исаия”, тук попадат и двете обемисти студии върху философския трактат в Симеоновия сборник и върху терминологичните особености в латинските и славянските преводи на Аристотел. Един втори кръг образуват статиите, посветени на различни съдържателни проблеми на късноантичната и византийската философия и византийското богословие: неоплатоническите заемки у някои византийски автори, синергията, еманацията на божественото, темата за смъртта. Отделно следва да бъде упомената и статията, посветена на Кантовата интерпретация на Аристотеловата логика. Специално трябва да бъде отбелязано и едно истинско научно откритие, оповестено от Христов в списание Rhizai: Гръцкият философски кодекс, номер 265, в

Пловдивската обществена библиотека. Самостояйна научна ценност притежават коментарите към логическите съчинения на Аристотел и към неговата „Метафизика“. Най-сетне за високия научен авторитет на обсъждания тук кандидат свидетелства участието му в издадената от Х. Лагерлунд през 2011 г. „Енциклопедия на средновековната философия“, в която доцент Христов е автор на статиите за политическата философия на Византия, както и за Димитрий и Прохор Кидонис. След включването на статията за природата на проф. Калин Янакиев в една също толкова авторитетна немска енциклопедия на средновековната философия, след книгите на професор Георги Каприев, Смилен Марков и Милан Джорджевич, издадени във водещи европейски научни издателства, след ангажирането на професор Каприев и моя скромност с издаването на посветения на византийската философия том от изданието на Юбервег, присъствието на Иван Христов в тази изключително авторитетна енциклопедия е поредното свидетелство за признанието на резултатите от изследванията на „българската школа“.

Като своего рода хабилитационен труд е представена монографията „Византийското богословие през XIV в. Дискурсът за Божествените енергии“. Изследването е посветено на интензивно протеклия около средата на четиринадесетото столетие спор относно отношението между Божията същност и божествените енергии, спор, който въвлича в себе си практически всички значими умове на времето, който определя до голяма степен интелектуалния живот на епохата, но се оказва и решаващ с оглед формирането на теоретичната основа на православието изобщо. Ходовете на това преплетено и нееднозначно противоборство, в което заедно с чисто интелектуалните аргументи, непренебрежима роля играят църковно-политическите позиции и дори личните приятелства и вражди, са описани детайлно на основата на богат изворов материал, което превръща книгата в „стандарт“ за всеки, който би пожелал да вникне в перипетиите на контроверзията. Тук е мястото да се подчертае една безспорна характеристика на научните изследвания на доцент Христов – тяхната солидност и обоснованост, прецизността на изложението и непредубедеността на авторовия поглед. В представените публикации, но и особено в монографията, фактите са оставени да говорят сами за себе си, без да бъдат насилвани в името на някаква предзададена концепция, а интерпретаторската намеса само деликатно подсказва тяхната смислова взаимовръзка. Това така добре премерено позициониране на изследователя оправдава и включването на антологичното приложение, в което са представени в

оригинал и превод на български език някои от възловите текстове в дискусиата. Методологическата рамка на „Византийското богословие“ е декларираното убеждение, че християнската философия е интердисциплинарна област между философията и богословието, с очакваното допълнение, че все пак тежестта пада върху богословието. Това твърдение на автора смятам за вярно по принцип, доколкото господстващият през средновековието дискурс – включително на запад, но особено във Византия – вижда във философията наистина „слугинята на теологията“. И все пак, струва ми се, така декларираният принцип подлежи на допълнително поясняване, доколкото – казано шеговито – в израза „християнска философия“ съществителното, обозначаващо същността, все пак е „философия“, а – вече сериозно – може да се допусне, че има някаква „субстанция“ на философското знание, която позволява средновековната философия да бъде редоположена до философията на древността, до тази на Новото време и до съвременната такава. Още повече, че предлаганите от различни средновековни автори ранжирания в отношението между двете дисциплини очертават един по-широк спектър от решения. В последна сметка методологическият принцип следва да върне автора към традиционния въпрос за наличието и естеството на философския дискурс през средните векове и аз, като читател, с огромен интерес очаквам бъдещите му разсъждения върху темата. Впрочем, едно от големите достойнства на текста е неговата отвореност, скритият в него потенциал за разгръщане на конкретни теми, за каквото разгръщане монографията представлява надеждна основа. Много ми се иска да се надявам, че Иван Христов ще продължи и задълбочи интерпретацията си на този толкова важен исторически период от културната история на Европа.

Мястото на доцент Христов сред интелектуалния елит на нацията се определя и от значимата му преводаческа дейност. В негов превод за пръв път на български език се появиха съчиненията на редица раннохристиянски мислители (кападокийските отци и Псевдо-Ареопагита), а един грандиозен издателски проект под негова редакция цели да представи цялостно духовното наследство на Аристотел. В рамките на този проект Иван Христов преведе целия логически корпус на Стагирита, част от „Метафизика“, а понастоящем подготвя и пълния превод на това базисно за световната духовна култура произведение.

Най-сетне трябва да отбележа лекотата на общуване с Иван, лекота, дължаща се преди всичко на способността му, отстоявайки принципно вижданията и позициите си, да уважава и цени

постиженията на колегите си – една не особено срещана в нашите среди добродетел. За съжаление имам само бегли преки впечатления от преподавателската му дейност, но дори в редките случаи, когато съм го канел като лектор по една или друга тема от водени от мен специализирани курсове, той съумяваше да очарова аудиторията – не с външни реторически ефекти, а със задълбочеността и сериозността на тезите си. Тези ми сравнително оскъдни впечатления се потвърждават напълно от оценките на студентите за неговите лекции и семинари.

Формалните изисквания за участие в конкурса са изпълнени. Приносните моменти са формулирани коректно и – за пръв път според мен в този толкова проблематичен „жанр” – съдържателно пълноценно.

Казаното може, разбира се, да бъде значително разширено, но достойнствата на кандидатурата са толкова очевидни, че това не е необходимо. За по-високите предмети, казва свети Дионисий Псевдо-Ареопагит, по-подобаващо е краткословието. Затова заявявам категорично, че кандидатурата на доц. д-р Иван Христов е неоспорима и призовавам научното жури да предложи единодушно да му бъде присъдена академичната длъжност „професор”.

27.5.2016

Рецензент:

Проф. дфн. Цочо Бояджиев